

Latviešu
tautas
mīklas

Latviešu tautas mīklas

*Lieliem
un
maziem*

AVOTS

Sastādījusi *Inta Kalniņa*
Lilijas Rimicānes mākslinieciskais noformējums

ISBN 978-9934-534-15-7

© «Izdevniecība Avots», 2015
© Lilija Rimicāne, mākslinieciskais noformējums, 2015
© Inta Kalniņa, sastādītāja, 2015

Nieks, kas nieks,
Bet galvas lauza.

Ačgārni staigā,
Bez mēles klaigā.

Satura rādītājs

Ievadam	9
OBJEKTU MĪKLAS	11
Cilvēka dzīve	13
Mūža ritums	15
Cilvēka ķermenis	17
Dzīves vide un sadzīve	29
Apģērbs un aksesuāri.....	93
Uzturs	104
Darba mūžs	114
Pārvietošanās.....	151
 Dabas norises.....	165
Debesis un zeme.....	167
Laika ritums	167
Savvaļas augi un kultūraugi.....	200
Dzīvnieku pasaule.....	235
 DAŽĀDI MĪKLU PAVEIDI	271
Šarādes, burtu un zilbju mīklas	273
Anagrammas	280
Joku mīklas	286
Atjautības mīklas.....	290
Uzdevumu mīklas	299

Ievadam

Mīklas, tāpat kā dainas, ir latviešu tautas radošā izpausme. Mīkla ir rotaļa – mēs skatāmies uz ikdienišķo, vispārpieņemto pasmaidot. Vai pavīpsnājot. Vai caur bērna nevainīgo aci.

Mīklu rada vēlme pasmieties, pavilkēt uz zoba. Mīklu rada vēlme saskatīt neikdienišķo ierastajā. Reizēm pavērot minētāju ir tikpat interesanti, kā risināt pašu mīklu. Kāpēc? Jo mīkla aizrauj. Cilvēkam netiek atstāt atvērtu jautājumu: mums piemīt instinktīva nepieciešamība nonākt pie atbildes, pie skaidrības. Droši vien šī psiholoģiskā īpatnība ir mīklas ilgā mūža noslēpums.

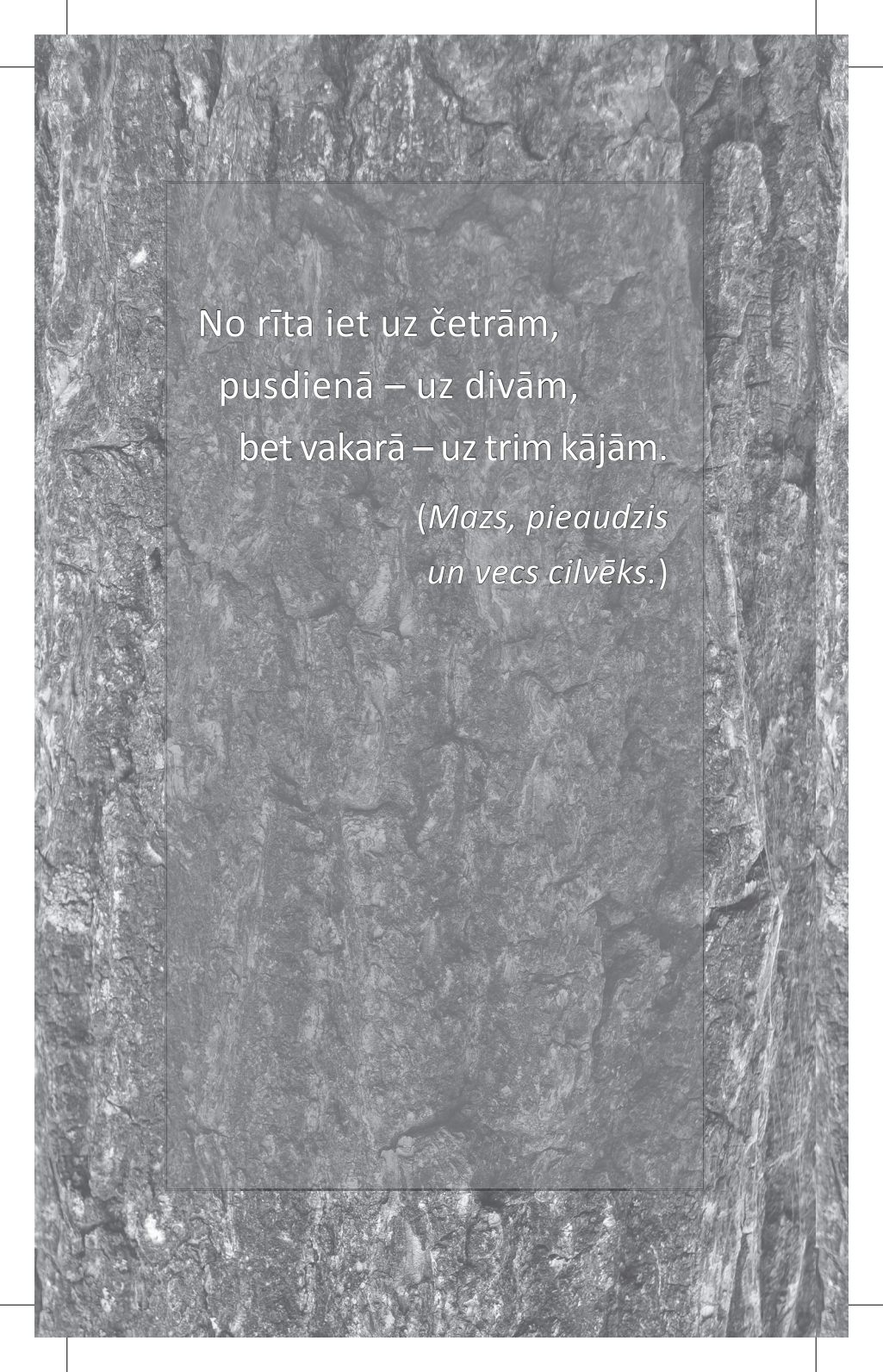
No mīklām un cilvēka vēlmes tās risināt ir izaugusi ne viena vien plašāka mēroga izklaidējoša erudīcijas spēle, kas ar mediju starpniecību guvusi ievērojamus panākumus ne vien mums tuvajos platuma grādos, bet arī attālos pasaules nostūros. Un arvien atrodas kāds, kas grib pārbaudīt pats sava prāta asumu, un cits, kam patīk vērot minētāja spriedzi.

Tad, lūk, grāmata, kas palīdzēs paķircināt ģimenes locekļus vai draugus. Un pie viena gribas atgādināt, ka mīklas ir tautas īpašums, tā ka droši vajag mudināt jauno paaudzi izprātot savējās – viņiem sanāk tik svaigi un interesanti!

Kas tas ir – tik sens, ka neko nezina?

Atbilde: *vectētiņš, kas neprot atminēt mīklu.*

Lai veicas!

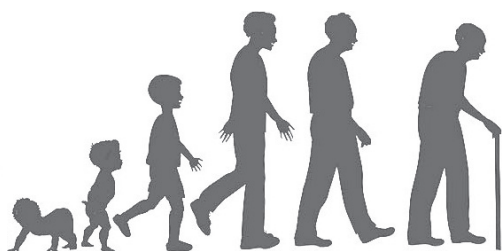

No rīta iet uz četrām,
pusdienā – uz divām,
bet vakarā – uz trim kājām.

*(Mazs, pieaudzis
un vecs cilvēks.)*

OBJEKTU MĪKLAS

Cilvēka dzīve

MŪŽA RITUMS

MĀTE

Kas mīļāks par visu?

MAZS BĒRNS

Mazs bērns autiņos*

Kā zagli sien, kā brāli raisa.

Kā sirdi mīļo, kā zagli sien.

Maza, dzīva mucīņa, no vienas vietas nostīpota.

Bērns šūpulī

Kukažiņa, līkažiņa, neprašīņa galiņā.

Mazs nejēga zirgu jāļ ar četrām pavadām.

Četri vīti, piekts pīts, sestš dzīvs.

Skaistgalītis skaistējās, pūpolītis pūpojās: visiem
dzirdot, vienam saprotot.

*Agrāk jaundzimušos tina autiņos un apsaitēja.

MĀTES KRŪTIS

Kas nav ne cepams, ne vārāms, ne ar nazi griežams,
bet ēdams?

Ne cepts, ne vārīts, ne uz galda liekams, ne ar nazi
griežams, – ēd kungs, ēd zemnieks.

Bērns pie mātes krūts

Vilks bez zobu, jērs bez kaulu.

Atnāk gans bez zobiem, prasa gaļas bez kauliem.

Dzīvs dzīvu ēdas, dzīvam acīs lūkojas.

CILVĒKS PIEDZIMSTOT UN NOMIRSTOT

No rīta satīts kā rullis, vakarā apklāts ar šķidrautu.

Cilvēks vecumā

Kalni pliki, logi tumši, kaimiņš kaimiņa nepazīst.

Cilvēka kājas, vēders, galva, mati, utis, roka

Divi stabi, – uz tiem stabiem druvnesis, iekš tā druvne-
ša putra, uz tā druvneša poga, uz tās pogas mežs,
tanī mežā stirnas bez astēm, bet ieiet viens vilks
un izdzen visas ārā.

Cilvēka vārds

Spainis noslīkst, stīpa paliek.

(Cilvēks nomirst, vārds paliek.)

CILVĒKA ĶERMENIS

GALVA

Zelta kamols septiņiem caurumiem.

(Divas acis, divas ausis, nāsis un mute.)

Liels, liels kalns; zem tā kalna divas sprigas, divas
šķavas, trešā ņamma.

(Galva, acis, deguns un mute.)

ACIS

Zelta pogas pakrastē.

Maza, maza istabiņa, divas sveces iekšā.

Apkārt spalvains, vidū skaidrais dimantiņš.

Divi mazi ezeriņi, visapkārt zvejnieciņi.

Divi mazi lodziņi pasauli valda.

Divas pupiņas tīrumu apsēj.

Divi mazi zirnīši apsēj visu pasauli.

Gari, gari groži, apsniedz visu pasauli, tik savu galvu
nevar apsniegt.

Tālu met, tepat paliek.

Kas tīrāks par zeltu?

Kas par visiem dziļāks?

Div' māšiņas katrpus kalna, viena otru nesaredz.

Div' māšiņas aiz vienas ežiņas dzīvo, viena otras
nekad neredz.

Divas māšiņas bez spoguļa viena otras neredz.

Divi gaiļi lēkā katrpus žoga, nevar kopā tikt.

ASARAS

Iz diviem ezeriem tek ūdens bez smiltīm.

Apaļš, kuprains, riņķī grozās, kad uznāk nelaime –
ūdens tek.

PLAKSTIŅI

Apaļi lodziņi, ādas aizkari.

Kas bez eņģēm virinās?

PĻAUJMAŠĪNA

Kur stirnas skraida, tur mežs gāžas.

PĻĀVĒJS

Salīcis, sakrupis tīrumu apstaigā.

Vīrs iet pa lauku, simtiem tūkstošiem krīt.

Pļāvējs, izkopts, grābeklis

Goza gozās, lapsa laizās, koka rencis pēdas dzen.

Gūris gūro, lapsa laiza, ķenkarītis pēdas sūksta.

KUĻMAŠĪNA

Papus pīpo, mamma rūc.

(Dampis ar kūlēju.)

Vecene iebēg ēkā,
Vecis laukā lēkā;
Vecene rūc kā lauva,
Vecim rokā tauva.

(Kuļmašīna ar katlu.)

Šņāc un kustas, tomēr paliek uz vietas.

Suns rej, zobi birst.

*(Kuļmašīna kuļot labību:
no tās birst gaudi un salmi.)*

GRĀBEKLIS

Daudzzobis nekož.

Zobi ir, mutes nav.

Simtzobis sienu ēd.

Mežā dzimis, mežā audzis, nāk uz lauka grozīties.

Tēvs asi garš,

Māte olekti.

Bērni katrs

Kortelīti.

(Grābekļa kāts, sieksta, zari.)

Tēvs asi garš,

Māte pusasi;

Sīkie bērniņi

Sprīdi gari.

DAKŠAS

Koka roka, dzelzs nagi.

Divi gali – gals.

(Mēslu dakšas.)

Kas ēd ar trim zobiem?

(Siena dakšas.)

SIENS

Papriekšu bērni dzimst, tad māte.

(Papriekšu sienu liek gubanās, tad kaudzē.)

Papriekšu izperina cāļus, tad pašu vistu.

Vēl māte nav piedzimusi, jau bērni tupuļo.

Māte nav dzimusi, bērni jau staigā.

Siena kaudze

Papriekšu kauli un tad miesa.

Atnāca namdari bez cirvjiem,
Sacirta māju bez kaktiem.

Ne cepts, ne vārīts, iesms caur vidu, gards cepetis
cepešam.

Lācis tup purā, siena grīste kablā.

Veca māte purvā sēd, kristmice galvā.

(Kaudze ar pārliktiem kokiem.)

Brūte sēd mežmalā, krustamice galvā.

Pērngada kauli, šā gada miesa.

(Siena kaudze un žagari zem tās.)

Šāgada gotiņa, pērngada astīte.

Šāgada teļš, pērnējas kājas.

Šī gada vedekla pērnējā krēslā sēd.

Sasukāta mārga vedēja gaida.

Vārna tup uz perēkļa, iesms caur vēderu.

Tukla, tukla sieviņa, viens pats kauliņš.

Liels putns guļ purvā, iesms caur vēderu, pats gan nav
ēdams, bet cepešam gards kumoss.

ZĀRDS

Pērnīe kauli, šī gada miesa.

(Uz zārdiem sakrauta labība.)

Viena puse liesa, otra tauka.

(Zirņu zārds.)

Zirgi vilku apēduši, kauli vien palikuši.

(Zārds, kur āboliņš sakrauts.)

Brūte aiziet, krēsls paliek.

KŪĻI

Simts brālīši ar vienu jostu sajoztī.

Simts brālīši kopā sasieti, uz māmiņas krūtīm statīti.

Kūļi un kaudze

Papriekš bērni dzimst, tad tikai māte.

SPRIGULIS

Eglājs malā, auklājs vidū, ozols galā.

Uz egles lins, uz lina ozols.

Liela, gara egle, uz tās egles lins, uz tā lina ozols.

Manam tēvam viens dārzs, tajā dārzā egle, tajā eglē
viens lins, tajā linā viens ozols.

Skrien zosis ar ozola deguniem.

Zoss skrien pa gaisu, klieudz: tatala, tala, tatala!

Ņem mani rokā,
Liec man dancot:
Tev būs sviedri,
Manim ne.

Nāk no vadža – danco, danco, izdancojies iet pie
vadža.

STĀRĶIS

Balta krūze, melna osa.

Divi stabi jūrā, kupača galā.

Balta muiža, sarkans skurstenis.

Balta pils, sarkani atspaidi.

Balta muižiņa, divi sarkani atspaidi.

Maza, balta mājiņa stāv uz diviem sarkaniem stabiem.

Garām kājām mērnieks, sarkanu cigāru.

Jūdzes neskaita, pa lielceļiem neiet, bet aiz jūras bijis.

Pa pļavu staigā sarkanās zeķēs un biedē vades.

GULBIS

Balta pils, sarkani atspaidi.

Balta baznīca, sarkani pamati.

RUBENIS

Katliņš vārās purva malā.

Podiņš vārās silmalā.

VABOLE

Mazs, mazs kundziņš,
Zīda svārciņi mugurā.

Mazs kā knipstiņš, skrien kā putniņš, nokrīt zemē,
ielien alā.

Skrien kā putns – nav putns, urbj kā svārpsts, nav
svārpsts, rūc kā pērkons, nav pērkons.

(Maijvabole.)

Melns, bet krauklis nav; ragains, bet vērsis nav; kājas
sešas, visas bez pakaviem.

Melns kā velns, nav velns; rūc kā lauva, nav lauva;
skrien kā putns, nav putns.

Melns kā velns, nav velns; rūc kā pērkons, nav pērkons;
skrien kā putns, nav putns; rok kā cūka, nav cūka.

SKUDRAS

Abi gali resni, viducis tievs.

Maza, maza sieviņa iežņaugtu vēderiņu.

Mazs, mazs sunītis, asi kož.